

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЗАПОБІГАННЯ ШКІДЛИВОМУ ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ У СФЕРІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Ковалишин Володимир Романович

кандидат економічних наук, доцент, докторант,

Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього

Національної академії наук України»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7808-3200>

v_kovalyshyn@yahoo.com

Досліджено економічні передумови необхідності удосконалення нормативно-правових інструментів запобігання шкідливому впливу на довкілля в контексті формування сучасної регіональної екологічної політики України. Наголошено, що трансформаційні процеси в економіці, поглиблення екологічних загроз та наслідки військової агресії суттєво ускладнюють можливості регіонів у сфері природоохоронної діяльності, та актуалізують потребу модернізації екологічного законодавства. Визначено, що економічні чинники, зокрема обмеженість фінансових ресурсів, низький рівень інвестицій у природоохоронні технології, недосконалість розподілу екологічного податку та слабкий вплив економічних стимулів, стримують ефективність діючої системи екологічного регулювання. На основі статистичних даних про надходження екологічного податку та витрати на охорону довкілля у 2020–2024 рр. визначено наявність дисбалансу між екологічними викликами та обсягами фінансування, що надходить до місцевих бюджетів. Наголошено, що чинна модель екологічного податку не виконує стимулюючої функції, а фінансові механізми екологічної політики залишаються малоефективними. Особливу увагу приділено гармонізації національного екологічного законодавства із законодавством ЄС, зокрема імплементації директив щодо оцінки впливу на довкілля, стратегічної екологічної оцінки, інтегрованого дозволу та впровадження найкращих доступних технологій і методів управління. Проаналізовано проблеми адаптації цих інструментів на регіональному рівні, серед яких фрагментарність нормативної бази та недостатній рівень інституційної спроможності місцевих органів влади. Запропоновано напрями удосконалення нормативно-правових інструментів, зокрема оновлення дозвільної системи відповідно до вимог ЄС, посилення екологічної відповідальності підприємств, підвищення прозорості екологічного контролю та впровадження механізмів громадської участі. Очікуваний результат передбачає формування енергоефективної, економічно збалансованої та євроінтегрованої системи регіональної екологічної політики, здатної забезпечити мінімізацію негативного впливу на довкілля та сталий розвиток регіонів України.

Ключові слова: вплив на довкілля, витрати на охорону НПС, економічні стимули, нормативно-правове регулювання, законодавство ЄС, екологічна політика.

DOI: <https://doi.org/10.32782/bsnau.2025.4.2>

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Застосування нормативно-правових інструментів для запобігання шкідливому впливу на довкілля та мінімізації негативних екологічних результатів господарської діяльності є одним з першочергових завдань сьогодення поруч з ліквідацією наслідків ведення бойових дій та подоланням кризових соціально-економічних явищ. Військова агресія та глобальні екологічні загрози спричинюють значний негативний вплив на довкілля в Україні, що проявляється в забрудненні повітря та водних ресурсів унаслідок пошкодження промислових об'єктів та об'єктів енергетичної інфраструктури; вирубуванні чи спалюванні значних площ лісів в зоні ведення бойових дій; забрудненні земель сільськогосподарського призначення вибухонебезпечними предметами; утворенні значної кількості відходів, у тому числі небезпечних для життя та здоров'я людей та навколишнього середовища.

Окрім того, з урахуванням прийнятого курсу на євроінтеграцію, виникає необхідність гармонізації законодавства України в сфері охорони навколишнього природ-

ного середовища із законодавчо-нормативною базою ЄС, зокрема щодо стратегічної екологічної оцінки, оцінки впливу на довкілля, застосування ефективних економічних інструментів стимулювання екологічного менеджменту та підвищення відповідальності забруднювачів. Орієнтація України на європейську модель «зеленої економіки» передбачає трансформацію економічних підходів та імплементацію екологічних директив ЄС, зокрема у питанні скорочення викидів, підвищення енергетичної ефективності та впровадження принципу «забруднювач платить». Саме економічні процеси пов'язані із зростанням витрат на запобігання та ліквідацію наслідків негативного впливу на довкілля, перерозподілом джерел та підвищенням вартості енергії, необхідністю капітальних інвестицій у чисті технології формують основу для удосконалення існуючих нормативно-правових інструментів регіональної екологічної політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Підходи та можливості застосування нормативно-правових інструментів у сфері регіональної екологічної політики України

в умовах сучасних викликів, які постали перед Україною в останні кілька років, розглядалися у працях окремих українських вчених на науковців. Зокрема, Буканов Г.М. обґрунтував економічні та організаційні інструменти реалізації регіональної екологічної політики та запропонував власне бачення класифікації стратегічних інструментів її здійснення на державному та регіональному рівні з точки зору управлінських підходів [1,2]. Кравцівим В. С. та Жуком П. В. проаналізовано цілі та інструменти регіональної екологічної політики та запропоновано підходи до модернізації інструментів, зокрема дозвільних та економічних, на регіональному рівні [3]. Жаданом Є.В. розглянуто класифікацію та практичне застосування економіко-правових інструментів, зокрема, податків та обов'язкових платежів, економічних стимулів у поєднанні з адміністративними механізмами в контексті здійснення регіональної екологічної політики [4]. Панченко О.Д. досліджувала можливості застосування екологічного оподаткування як інструменту запобігання та компенсації негативного впливу на довкілля [5]. Чечель А. О. та Мороз Є. О. вивчали інструменти впливу органів місцевого самоврядування на формування екологічної політики держави та регіону [6]. Водночас у цих працях недостатньо уваги приділялось економічним передумовам удосконалення нормативно-правових інструментів, застосування сучасних інструментів задля ефективної реалізації регіональної екологічної політики та її гармонізації з законодавством ЄС.

Формування цілей статті. Метою статті є формулювання пропозицій щодо удосконалення нормативно-правових інструментів запобігання шкідливому впливу на довкілля у сфері регіональної екологічної політики. Для досягнення поставленої мети вирішувались наступні завдання: проаналізувати сучасний стан нормативно-правового забезпечення регіональної екологічної політики України та визначити економічні фактори, які формують потребу його удосконалення; оцінити ефективність існуючих інструментів та сформулювати пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового механізму запобігання негативному впливу на довкілля з урахуванням сучасних економічних тенденцій та кращих європейських практик в сфері управління довкіллям.

Методи дослідження включають метод системного аналізу – для комплексного оцінювання взаємозв'язку економічних факторів та нормативно-правових інструментів в сфері регіональної екологічної політики; метод порівняльного аналізу – для порівняння існуючих в Україні інструментів з практикою країн ЄС; системно-структурний метод – для формалізації економічних передумов та визначення взаємозв'язків між інструментами впливу на довкілля. Окрім того, застосовано метод сценарного прогнозування для оцінки наслідків удосконалення нор-

мативно-правових та економічних інструментів у сфері регіональної екологічної політики.

Результати дослідження. Існуючі підходи щодо запобігання негативному впливу на довкілля, які передбачають використання економічних інструментів таких як екологічні податки, збори та платежі не завжди відображають реальну вартість екологічної шкоди та витрат понесених на її ліквідацію, і не стимулюють підприємства до скорочення викидів, впровадження екологічних інновацій та модернізації виробництва. Застосування економічних інструментів в Україні має несистемний характер, а їх фіскальна функція переважає регуляторну, що, відповідно, обмежує мотивацію суб'єктів господарювання. Окрім того, спостерігається недостатність фінансового забезпечення державних та регіональних екологічних програм пов'язана з дефіцитом стабільних джерел фінансування природоохоронних заходів, а надходження від екологічного податку не завжди використовуються за призначенням [7]. Така ситуація обмежує спроможність регіонів реалізовувати довгострокові екологічні проекти, модернізувати інфраструктуру, забезпечувати належний моніторинг довкілля та стимулювати бізнес до запровадження чистих технологій. Надходження екологічного податку в Україні до державного та регіонального бюджету у 2020–2024 рр. представлені в таблиці 1.

Проведений аналіз показує, що динаміка надходжень до державного бюджету коливалась упродовж 5 років з незначним поступовим зростанням після раптового зниження у 2022 році на початку повномасштабних бойових дій. Водночас, надходження до місцевого бюджету мали стабільну поступову тенденцію до зниження з невеликим зростанням показника у 2024 р., що, однак, не досягло навіть рівня показника 2022 р. Як наслідок, це мало вплив на фінансування регіональних програм спрямованих на мінімізацію наслідків забруднення та охорону навколишнього природного середовища.

Зменшення фінансування витрат на фоні зростаючих довкілляних загроз стало однією з ключових проблем застосування нормативно-правових інструментів запобігання шкідливому впливу на довкілля в Україні. Аналіз витрат на охорону навколишнього природного середовища представлених у таблиці 2, у тому числі капітальних інвестицій у природоохоронні проекти, у 2020–2024 рр. свідчить про зростання фінансування витрат на реалізацію природоохоронних заходів напередодні повномасштабних бойових дій на території України, яке, однак, суттєво знизилось у 2022 році.

Серед основних нормативно-правових інструментів в сфері охорони навколишнього природного середовища, які знаходять застосування та регламентовані законодавством України, можна виділити: оцінку впливу

Таблиця 1

Надходження екологічного податку в Україні у 2020–2024 рр.

Показники / роки	2020	2021	2022	2023	2024
Надходження екологічного податку до державного бюджету, тис. грн	3307229,4	3915850,9	3322368,2	3667859,0	3916226,1
Надходження екологічного податку до місцевих бюджетів, тис. грн	2090389,8	2073409,5	1575289,9	1298239,0	1470381,4
Надходження екологічного податку, всього, тис. грн	5397619,2	5989260,5	4897658,1	4966098,0	5386607,5

Джерело: побудовано автором на основі [8]

Витрати на охорону НПС за видами природоохоронних заходів

Види заходів / роки	2020	2021	2022	2023	2024
Усього тис. грн., в т.ч.	41332201,7	44804922,1	30572888,2	37597671,6	42503136,2
охорона атмосферного повітря і проблеми зміни клімату, тис. грн.	7971112,2	8061232,8	3956070,9	3645983,0	4306686,8
очищення зворотних вод, тис. грн.	12325011,2	13202683,9	10832177,3	13933407,5	17362332,5
поводження з відходами, тис. грн.	14096941,5	15220662,1	11759402,6	14514688,6	15681362,4
захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод, тис. грн.	4131255,3	4466898,1	1924115,8	3119752,6	2333304,3
зниження шумового і вібраційного впливу, тис. грн.	478199,9	314721,6	58851,8	16379,4	39256,7
збереження біорізноманіття і середовища існування, тис. грн.	1339109,7	2242952,8	1191604,2	1298125,1	1410226,6
радіаційна безпека, тис. грн.	514031,8	714599,7	424423,0	638558,8	840590,0
науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування, тис. грн.	127887,1	130881,1	97682,2	111923,8	109228,4
інші напрями природоохоронної діяльності, тис. грн.	348653,0	450290,0	328560,4	318852,8	420148,5

Джерело: побудовано автором на основі [9]

на довкілля при здійсненні окремих видів господарської діяльності; екологічний моніторинг, що включає постійний моніторинг стану довкілля, зокрема якості повітря, води та ґрунтів; екологічний аудит на відповідність діяльності підприємств вимогам законодавства України в сфері охорони природи; окремі фінансові та технічні інструменти, зокрема гранти та кредити на екологічну модернізацію; програми управління відходами, в тому числі радіоактивними; програми з розширення мережі об'єктів ПЗФ; державні програми з підвищення енергоефективності в промисловості та житловому секторі, та розвитку відновлювальних джерел енергії, що допомагають уникнути залежності від традиційних джерел та мінімізувати викиди та скиди в навколишнє середовище.

Аналіз існуючих інструментів дозволив встановити, що діюча система інструментів запобігання шкідливому впливу на довкілля в Україні спрямована в основному на досягнення трьох складових:

- зменшення шкідливих викидів в атмосферне повітря;
- зменшення скидів в водні джерела;
- мінімізація утворення відходів, їх максимальна переробка та повторне споживання.

Водночас, у меншій мірі у ній представлені такі складові як раціональне використання природних ресурсів та впровадження найкращих доступних технологій, що відрізняє національний підхід щодо запобігання негативному впливу на довкілля від практики країн ЄС.

З другої половини 2025 року зі вступом в дію Закону України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» в Україні вводиться в дію такий інструмент як інтегрований довкіллевий дозвіл (ІДД), який можна вважати одним з ключових інструментів екологічного регулювання. В основі Закону лежить, зокрема, Директива Європейського парламенту і Ради Європи 2010/5/ЄС щодо промислових викидів, котра містить інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю. Додаток до ЗУ «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» регламентує 40 видів діяльності, провадження яких вимагає отримання інтегрованого довкіллевого дозволу (ІДД) [10].

Водночас, визначене законом «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» запровадження інтегрованого довкіллевого дозволу (ІДД) окрім переваг має певні ризики такі як:

- високі витрати на впровадження, що пов'язано з необхідністю проведення досліджень, підготовки документів та впровадження найкращих доступних технологій і методів управління на підприємствах;
- складність процесу впровадження пов'язана з необхідністю інтегрального підходу до оцінки впливу на довкілля, відсутністю доступу, у першу чергу для підприємств малого і середнього бізнесу, до сучасних технологій і методів управління;
- соціальні та економічні наслідки внаслідок накладених обмежень, такі як скорочення робочих місць та зниження прибутковості підприємств.

Ефективним дозвоільним і регулятивним інструментом в Україні стала оцінка впливу на довкілля (ОВД), яка здійснюється на підставі ЗУ «Про оцінку впливу на довкілля». Вона реалізується через єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля та передбачає підготовку звіту про вплив на довкілля, публічні обговорення, та одержання висновку уповноваженого органу щодо відповідності, що фактично є формою дозволу на здійснення певних видів діяльності. Законом визначено перелік видів діяльності, які передбачають обов'язкове проведення процедури ОВД [11]. Водночас процедура ОВД в Україні не завжди ефективно застосовується, оскільки спостерігається формальний підхід до її проведення; не враховується кумулятивний вплив проектів; а в окремих випадках має місце недостатня експертиза та кваліфікація залучених фахівців.

Для покращення процедури ОВД необхідно: запровадити реальний аналіз альтернатив щодо технологій та/або місць реалізації проектів, як це, зокрема, передбачено ст. 5 Директиви 2011/92/ЄС; посилити відповідальність експертів за недостовірні або формальні звіти, а для забезпечення реальної участі громадськості в обговоренні довкілєвих проектів передбачити багатоетапну участь з оцінкою висловлених пропозицій та застережень експертами, що відповідатиме, зокрема, і зобов'язанням взятим в рамках виконання Орхуської конвенції.

Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) в Україні здійснюється згідно ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» для визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування (ДДП) для довкілля. За задумом СЕО є обов'язковою частиною процесу просторового планування без якої не можливе затвердження відповідних документів [12]. Водночас на даному етапі її впровадження в Україні можна відмітити, що СЕО далеко не завжди враховується при реалізації державних і регіональних планів та програм, а екологічні критерії практично не інтегровані в соціально-економічне планування; присутній формальний характер процедури СЕО без реального впливу на прийняття рішень, оскільки часто звіти з СЕО розробляються без реальної оцінки ризиків для довкілля та здоров'я людей; спостерігається копіювання матеріалів з інших проектів для звіту СЕО без урахування специфіки території та має місце недостатня відповідальність за ухвалення ДДП без проведеної СЕО. Відповідно, в рамках її удосконалення необхідно інтегрувати СЕО в процедури затвердження стратегій розвитку регіонів, як це, зокрема, має місце в Швеції, Польщі; забезпечити коригування проектів регіональних стратегій та програм на основі висновків СЕО; залучати незалежних експертів для оцінки звітів СЕО.

В таблиці 3 представлено заходи та пропозиції, а також очікувані результати удосконалення окремих нормативно-правових інструментів з урахуванням вимог законодавства ЄС.

Аналіз підходів до застосування нормативно-правових інструментів України та ЄС в сфері запобігання шкідливому впливу на довкілля дозволив виявити такі основні розбіжності:

1. Слабка інтеграція національної системи управління охороною навколишнього природного середовища з загальноєвропейською системою. Фактично тільки в останні десять років впроваджено заходи щодо адаптації національного законодавства до законодавства ЄС, що, зокрема, проявилось у прийнятті законів «Про оцінку впливу на довкілля», «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення», які відповідають значно раніше затвердженим Директивам ЄС.

2. Різний понятійний та категорійний апарат, який застосовується в природоохоронному законодавстві країн ЄС та Україні, зокрема щодо «найкращих доступних технологій та методів управління» визначених Директивою 2010/75/ЄС;

3. Розбіжність підходів щодо виділення природоохоронних територій, які в Україні згідно ЗУ «Про природо-заповідний фонд» передбачають виділення значної кількості різних категорій та об'єктів ПЗФ в більшості з яких, однак, дозволено проведення різноманітних господарських заходів, що радше є спадком старої радянської системи. Водночас в європейській практиці існує інша класифікація природоохоронних об'єктів та територій, яка містить менший перелік, однак значно жорсткіші обмеження та підходи до господарювання на таких територіях. Позитивним є приєднання України з 2009 року до європейської Смарагдової мережі (Emerald network), котра в більшості країн ЄС реалізується як проект Natura 2000, яка, однак, не закріплена на законодавчому рівні, оскільки в Україні до цього часу не ухвалено закон «Про території Смарагдової мережі».

4. Слабке правозастосування в сфері охорони навколишнього природного середовища, що проявляється в системі заохочувальних та/чи штрафних санкцій за під-

Таблиця 3

Результати удосконалення системи нормативно-правових інструментів

Інструменти	Заходи і пропозиції	Вимоги ЄС (Директиви на яких базуються)	Очікувані результати
Дозволи на викиди в повітря	Скасування окремих дозволів на викиди для об'єктів (установок) для яких передбачено впровадження ІДД; оновлення технічних нормативів до рівня найкращих доступних технологій та зв'язаного рівня викидів.	Впровадження інтегрованого доквілльового дозволу (ІДД) та найкращих доступних технологій	Наявність єдиного уніфікованого дозволу, моніторинг реальних викидів.
Дозволи на скиди і СВК	Інтеграція дозволів на спеціальне водо-користування (СВК) і скиди в єдиний документ; забезпечення відповідності планам басейнового управління.	Водна рамкова директива 2000/60/ЄС	Комплексний контроль і охорона водних ресурсів.
Управління відходами	Запровадження розширеної відповідальності продуцентів відходів; встановлення цілей з переробки відходів на рівні 65% і захоронення на рівні 10% як передбачено цілями ЄС до 2035 р.	Директива 2008/98/ЄС	Зменшення обсягів та розвиток переробки відходів.
Інтегрований доквілльовий дозвіл (ІДД)	Розроблення національних довідників найкращих доступних технологій (НДТ) для всіх сфер діяльності та впровадження їх у всі дозволи.	Директива 2010/75/ЄС	Обов'язковість НДТ і скорочення викидів; єдиний дозвіл замість декількох.
Оцінка впливу на довкілля (ОВД)	Обов'язковий аналіз альтернатив у звітах з ОВД; посилення відповідальності експертів за недостовірність даних у звітах; забезпечення доступу громадськості до всіх матеріалів ОВД та створення онлайн-платформи для участі громадськості.	Директива 2011/92/ЄС	Підвищення якості ОВД; реальний вибір найменш шкідливих рішень; довіра громадськості.
Стратегічна екологічна оцінка (СЕО)	Встановлення обов'язковості урахування результатів СЕО при затвердженні стратегій; залучення незалежних експертів для проведення СЕО.	Директива 2001/42/ЄС	Забезпечення реального впливу СЕО на зміст та реалізацію планів і програм.

Джерело: побудовано автором на основі проведеного дослідження

тримання чи погіршення якості, а також недостатньому державному та громадському контролю. Незважаючи на прийняті зміни та перегляд штрафів за нанесення шкоди довкіллю, в Україні до цього часу виникають ситуації в яких сплата штрафів є економічно вигіднішою, ніж впровадження заходів щодо попередження забруднення.

5. Недостатнє залучення громадськості до процесу прийняття рішень в питаннях реалізації природоохоронних заходів та врахування інтересів громад, а також слабкий громадський контроль за порушеннями в сфері охорони навколишнього природного середовища, що пов'язано, в тому числі, з такими факторами як недостатність екологічної інформації та обізнаності громадян в сфері екологічного права.

6. Недофінансування природоохоронних заходів та екологічних ініціатив, що ще більше погіршилося з часом початку повномасштабних бойових дій на території України. Частка витрат на охорону довкілля в останні кілька років в Україні складає близько 0,25% від показника ВВП, у той час як в країнах ЄС даний показник в середньому становить трохи більш як 2% [13].

Загалом практична реалізація дозвільних і регламентуючих інструментів вимагає інтегрованого підходу, який охоплює подальшу цифровізацію адміністративних процесів, модернізацію законодавчої бази, використання сучасних технологій моніторингу та активну участь громадськості. Очікується, що поступове впровадження пілотних проектів щодо удосконалення системи інструментів екологічної політики, постійний аналіз їх результатів та адаптація до специфіки регіонів дозволять створити динамічну і гнучку систему здатну ефективно вирішувати сучасні екологічні проблеми України.

Висновки. Удосконалення системи нормативно-правових інструментів запобігання шкідливому впливу на довкілля та їх ефективне застосування є важливим

кроком для забезпечення сталого розвитку та захисту довкілля. Для його досягнення необхідно продовжити гармонізацію українського природоохоронного законодавства з екологічним законодавством ЄС, зокрема щодо врахування директив ЄС в сфері охорони атмосферного повітря, водних ресурсів, управління відходами та збереження біорізноманіття; покращити систему контролю та моніторингу стану довкілля та дотримання екологічних норм з метою вчасного виявлення шкоди, її запобігання чи мінімізації; активніше залучати громадськість до процесу прийняття рішень у сфері охорони довкілля; підвищити рівень екологічної освіти та обізнаності населення про важливість охорони довкілля шляхом включення в навчально-освітні програми шкіл та вищих закладів освіти, а також проведення інформаційно-промоційних кампаній для різноманітної цільової аудиторії; створити ініціативні групи для залучення міжнародних грантів та інвестицій з метою забезпечення фінансування екологічних програм та проектів.

Удосконалення нормативно-правових інструментів повинно спрямовуватись на підвищення прозорості розподілу екологічних податків, посилення ролі місцевих бюджетів та створення умов для розвитку екологічних фінансових інструментів. Не менш важливим є запровадження ефективної системи стимулювання та рейтингової оцінки суб'єктів господарювання. Створення рейтингової системи в якій суб'єкти господарювання та джерела забруднення оцінюються за дотриманням ними екологічних норм, може стати додатковим стимулом для удосконалення господарської діяльності та запровадження екологічно безпечних технологій. В рамках рейтингової системи за дотримання екологічних нормативів та покращення діяльності суб'єкти господарювання можуть одержувати пільгові умови, а щодо суб'єктів, які їх порушують, – застосуватися відповідні штрафні санкції.

Список використаної літератури:

1. Буканов Г.М. Інструменти екологічного менеджменту в контексті реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. *Публічне урядування*. 2020. № 5 (25). С. 42–52. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5\(25\)-42-52](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5(25)-42-52)
2. Буканов Г.М. Формування та реалізація державної екологічної політики на регіональному рівні. *Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора наук з держ. управління*: 25.00.02 «Механізми державного управління». Запоріжжя. 2021. 43 с.
3. Кравців В. С., Жук П. В. Теоретико-прикладні аспекти сучасної візії регіональної екологічної політики в Україні. *Регіональна економіка*. 2024. № 4. С. 21–29. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-4-3>
4. Панченко О.Д. Екологічне оподаткування в Україні: реалії та перспективи в умовах сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. Випуск #64 / 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-63>
5. Жадан Є.В. Співвідношення компетенцій суб'єктів адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 154–159. DOI: <https://doi.org/10.32782/kj/2024.1.20>
6. Чечель А. О., Мороз Є. О. Екологічна політика держави як стратегічний напрям розвитку та діяльності органів місцевого самоврядування за умов децентралізації (на прикладі Запорізької області). *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського*. Серія: *Державне управління*. 2021. №1. С. 77–88. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.1/15>
7. Що завгодно, крім екології: на що спрямовують кошти екоподатку на місцях. *Екополітика*. URL: <https://ecopolitic.com.ua/news/shho-zavgodno-krim-ekologii-na-shho-spryamovujut-koshti-ekopodatku-na-miscyah/> (дата звернення: 28.10.2025).
8. Структура бюджету за видатками та надходженнями. *Open Budget*. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 28.10.2025).
9. Витрати на охорону навколишнього природного середовища. *Держстат України*. URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/vytraty-na-okhoronu-navkolyshnoho-pryrodoznoho-seredovyshcha> (дата звернення: 28.10.2025).
10. Закон України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» від 16.07.2024 №3855-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text> (дата звернення: 28.10.2025).

11. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 №2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (дата звернення: 28.10.2025).
12. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20.03.2018 №2354-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text> (дата звернення: 28.10.2025).
13. Environmental protection expenditure accounts. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_protection_expenditure_accounts (дата звернення: 05.11.2025).

References:

1. Bukanov H. M. (2020). Environmental management tools in the context of implementing state environmental policy at the regional level. [Instrumenty ekolohichnoho menedzhmentu v konteksti realizatsiyi derzhavnoyi ekolohichnoyi polityky na rehionalnomu rivni]. *Public governance*. Vol. 5, no. 25, pp. 42–52. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5\(25\)-42-52](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5(25)-42-52)
2. Bukanov H. M. (2021). Formation and implementation of state environmental policy at the regional level. [Formuvannya ta realizatsiya derzhavnoyi ekolohichnoyi polityky na rehionalnomu rivni]. *Author's abstract of the dissertation for the degree of Doctor of Science in Public Administration: 25.00.02 "Mechanisms of public administration"*. Zaporizhzhya. 43 p.
3. Kravtsiv V. S., Zhuk P. V. (2024). Theoretical and applied aspects of the modern vision of regional environmental policy in Ukraine [Teoretyko-prykladni aspekty suchasnoyi viziyyi rehionalnoyi ekolohichnoyi polityky v Ukraini]. *Regional economy*. Vol. 4, pp. 21–29. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-4-3>
4. Panchenko O. D. (2024). Environmental taxation in Ukraine: realities and prospects in the context of sustainable development [Ekolohichne opodatkovannya v Ukraini: realiyi ta perspektyvy v umovakh staloho rozvytku]. *Economy and society*. Vol. 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-63>
5. Zhadan YE.V. (2024). The correlation of competencies of subjects of the administrative and legal mechanism for ensuring sustainable development goals in the field of environmental protection at the regional level [Spivvidnoshennya kompetensiy suyektiv administratyvno-pravovoho mekhanizmu zabezpechennya tsily staloho rozvytku u sferi okhorony dovkilliya na rehionalnomu rivni]. *Kyiv Law Journal*. Vol. 1, pp. 154–159. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.20>
6. Chechel A. O., Moroz Ye. O. (2021). State environmental policy as a strategic direction of development and activity of local self-government bodies under decentralization conditions (on the example of Zaporizhzhia region) [Ekolohichna polityka derzhavy yak stratehichnyy napryam rozvytku ta diyalnosti orhaniv mistsevoho samovryaduvannya za umov decentralizatsiyi (na prykladi Zaporizkoyi oblasti)]. *Scientific notes of TNU named after V.I. Vernadsky. Series: State administration*. Vol. 1, pp. 77–88. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.1/15>
7. Anything but ecology: what are eco-tax funds used for locally [Shcho zavhodno, krim ekolohiyi: na shcho spryamovuyut koshty ekopodatku na mistsyakh]. *Ekopolitics*. Available at: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/shho-zavgodno-krim-ekologii-na-shho-spryamovujut-koshti-ekopodatku-na-miscyah/> (accessed 28.10.2025).
8. Budget structure by expenditure and revenue [Struktura byudzhetu za vydatkamy ta nadkhodzhennyamy]. *Open Budget. State budget web portal for citizens*. Available at: <https://openbudget.gov.ua/> (accessed 28.10.2025).
9. Environmental protection expenditures [Vytraty na okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha]. *State Statistics Service of Ukraine*. Available at: <https://stat.gov.ua/uk/publications/vytraty-na-okhoronu-navkolyshnoho-pryrodnoho-seredovyscha> (accessed 28.10.2025).
10. Law of Ukraine “On Integrated Prevention and Control of Industrial Pollution” [Zakon Ukrainy “Pro intehrovane zapobihannya ta kontrol promyslovoho zabrudnennya”] dd. 16.07.2024 №3855-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text> (accessed 28.10.2025).
11. Law of Ukraine “On Environmental Impact Assessment” [Zakon Ukrainy “Pro otsinku vplyvu na dovkilliya”] dd. 23.05.2017 №2059-VIII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (accessed 28.10.2025).
12. Law of Ukraine “On Strategic Environmental Assessment” [Zakon Ukrainy “Pro stratehichnu ekolohichnu otsinku”] dd. 20.03.2018 №2354-VIII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text> (accessed 28.10.2025).
13. Environmental protection expenditure accounts. *Eurostat*. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_protection_expenditure_accounts (accessed 05.11.2025).

Volodymyr Kovalyshyn, PhD, Associate Professor, Doctoral Student, State Institution “M.I. Dolishniy Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine”

ECONOMIC PRECONDITIONS FOR IMPROVING REGULATORY AND LEGAL TOOLS FOR PREVENTING HARMFUL ENVIRONMENTAL IMPACT IN THE FIELD OF REGIONAL ENVIRONMENTAL POLICY

The economic preconditions for the need of improving regulatory and legal instruments to prevent harmful environmental impacts in the context of the formation modern regional environmental policy of Ukraine are studied. It is emphasized that transformation processes in the economy, deepening of environmental threats and the consequences of military aggression significantly complicate the regional capabilities in the field of environmental protection activities, and actualize the need to modernize environmental legislation. It is determined that economic factors, in particular, limited financial resources, low investment in environmental protection technologies, imperfection in the distribution of environmental tax and weak impact of economic incentives, hinder the effectiveness of the current environmental regulation system. Based on statistical data on environmental tax revenues and environmental protection expenditures in 2020–2024, the presence of an imbalance between environmental challenges and the amount of funding received by local budgets is determined. It is emphasized that the current model of environmental tax does not perform a stimulating function, and the financial mechanisms of environmental policy remain ineffective. Particular attention is paid to harmonization of national environmental legislation with EU legislation, in particular, the implementation of directives on environmental impact assessment, strategic environmental assessment,

integrated permitting and the introduction of best available technologies and management methods. The problems of adapting these instruments at the regional level are analyzed, including fragmentation of the regulatory framework and insufficient level of institutional capacity of local authorities. Directions for improving regulatory instruments are proposed, in particular, updating the permitting system in accordance with EU requirements, strengthening environmental responsibility of enterprises, increasing transparency of environmental control and implementing public participation mechanisms. The expected result involves formation of an energy-efficient, economically balanced and European-integrated system of regional environmental policy, capable of minimizing the negative impact on the environment and ensuring sustainable development of the regions of Ukraine.

Key words: *environmental impact, costs of environment protecting, economic incentives, regulatory framework, EU legislation, environmental policy.*

Стаття надійшла: 30.10.2025

Стаття прийнята: 27.11.2025

Стаття опублікована: 29.12.2025